

ETWIE

Netwerk textielerfgoed Vlaanderen

Deel 1: inleiding, collectieprofielen en nodenanalyse

Versie 1 – 11/12/2020

Sanne Van Bellingen

(c) Corlazzoli

Ter inleiding

Wie aan het Gent van 200 jaar geleden denkt, kan niet om de vele spinnerijen, weverijen en (textiel)drukkerijen heen. De West-Vlaamse velden waren bezaaid met blauwe vlasbloemen, lakens lagen te bleken in de weilanden en elk huishouden had wel een lid dat werkte in de textielnijverheid. De werkomstandigheden zijn dankzij de film Daens onderdeel geworden van het collectief geheugen. In de jaren 1980 zette de Antwerpse Zes België op de modekaart en van heinde en verre trekt men naar Brugge om kant te kopen.

Wat rest er ons vandaag nog van dit erfgoed? Wat wordt er in de musea bewaard? Wie weet nog hoe de machines en getouwen werken? Wie heeft nog de kennis en kunde om deze objecten te restaureren? Hoe kunnen onderzoekers of ontwerpers op een duurzame manier opnieuw aan de slag gaan met dit erfgoed?

In groep kan je meer dan alleen, daarom bundelen we onze krachten in een netwerk rond het textielerfgoed in Vlaanderen om deze vragen te beantwoorden.

Begin 2020 nam het netwerk rond textielerfgoed in Vlaanderen een nieuwe start. ETWIE, de dienstverlenende rol van het Industriemuseum, coördineert het netwerk als één van de drie themanetwerken die deze beleidsperiode centraal staan, naast bedrijfs- en academisch erfgoed. Samen met Industriemuseum, Design Museum Gent, Texture, Museum van Deinze en de Leiestreek, MUST Ronse, Stadsmuseum Lokeren, SteM Sint-Niklaas, PARCUM, MAS, Modemuseum Antwerpen, Modemuseum Hasselt en Openluchtmuseum Bokrijk wordt een veldtekening gemaakt waarbij duidelijk moet worden wat textielerfgoed is, wie iets kan, wie iets weet en wie iets heeft.

Het Industriemuseum (toen nog MIAT) startte in 2010 met het opzetten van het Vlaams Textielnetwerk. Doel was om een samenwerking tot stand te brengen tussen textielmusea en -collecties waarbij collectieafspraken te maken en het organiseren van een 'textielweek of -maand'. In 2011 werd het festival tec-STIEL georganiseerd als eerste samenwerking tussen de Vlaamse textielmusea, met het vakmanschap van textiel als centraal thema. Het initiatief kende geen vervolg en het opzetten van een netwerk rond textielerfgoed werd bij de inkanteling van ETWIE in het Industriemuseum in 2018 terug op de agenda geplaatst.

De veldtekening van het textielerfgoed in Vlaanderen wordt in verschillende stappen uitgevoerd. Er wordt gestart met de Vlaamse musea met een significante collectie textielerfgoed. In dit eerste deel van de veldtekening worden de partners van dit netwerk voorgesteld aan de hand van hun collectieprofiel en verzamelbeleid. In het voorjaar van 2020 werden alle organisaties bevestigd om een zicht te krijgen op hun noden. Deze noden werden geanalyseerd en resulteren in vier werkgroepen die zich hier inhoudelijk over buigen.

Samenstelling en collectieprofielen netwerk

ETWIE is de trekker van dit netwerk, dat actief inzet op ontwikkeling van een structurele basiswerking rond textielcollecties in Vlaanderen en de borging van de betrokken kennis en technieken. ETWIE zorgt hierbij voor een platform dat organisaties en personen verenigt, input geeft en de output verspreidt naar het erfgoedveld. ETWIE brengt de partners en andere betrokkenen fysiek samen in een stuurgroep en tijdens ontmoetingsmomenten. Als trekker is ETWIE ook initiatiefnemer voor het uitwerken van acties, het oprichten van werkgroepen en het communiceren naar het brede veld.

Het Netwerk Textielerfgoed Vlaanderen ging in 2020 van start met een selectie Vlaamse musea en organisaties die een significante collectie textielerfgoed beheren. De organisaties hebben verschillende groottes, rollen en erkenningen. Onder de partners bevinden zich twee landelijke dienstverlenende rollen (ETWIE en PARCUM), musea met een landelijke, regionale, lokale of zelfs geen erkenning. De collecties textielerfgoed in Vlaanderen zijn divers. In het voorjaar werden verkennende gesprekken met alle partners gevoerd, gevolgd door een schriftelijke vragenlijst waarbij gevraagd werd naar het collectieprofiel, de inhoud van de (deel)collectie textiel (waaronder aantallen, registratiegraad, registratiesysteem en belang van de collectie), hiaten in de collectie, de huidige noden en prioriteiten m.b.t. het textiel en de reeds geplande acties. Deze vragenlijst was een aanvulling op de gedeelde beleidsplannen van de organisaties en bracht de grootste prioriteiten voor het netwerk in kaart.

Hieronder een bondig overzicht van de collecties, collectieprofielen en verzamelbeleid van de partners uit het Netwerk. Een meer gedetailleerd overzicht van de samenstelling van de collecties per organisatie kan gevonden worden in het aparte Exceldocument. De contactgegevens van de organisaties kunnen achteraan dit document gevonden worden.

- Design Museum Gent heeft een deelcollectie textiel van ca. 5000 stukken. Het museum vindt zijn oorsprong in een 'modellenmuseum', opgericht in 1903 door de private Union des Arts Industriels & Décoratifs, waar ook textielindustriëlen bij betrokken waren, waaronder Maurice de Smet de Naeyer, Ferdinand de Hemptinne en Lucien Morel de Boucle St. Denis. Daardoor werd van bij het prille begin textiel verzameld. In de jaren 1930 en 1940 drukte Jacques Bergmans, verbonden aan de Nijverheidsschool, zijn stempel op de collectie. De focus van het huidige verzamelbeleid ligt op objecten die representatief zijn voor design in België en op actuele internationale sleutelstukken. Het museum neemt het wonen als leidraad voor zijn collectie. In de deelcollectie textiel ligt de huidige focus dan ook uitsluitend op interieurtextiel (tapijt, beddengoed, keukentextiel, gordijnen, etc.). Het overgrote deel van de textilia is van Europese oorsprong en dateert van de 15de eeuw tot de 21ste eeuw. Niet-Europees textiel werd nooit gericht verzameld. Design Museum Gent heeft ook stalen(boeken), drukblokken en archiefmateriaal. Het onderdeel kleding, accessoires en religieus textiel wordt op termijn afgestoten. Heel wat voorwerpen zijn in fragmentaire toestand en van klein formaat (fragmenten, stalen, passementerie). Dat komt deels omdat ze oorspronkelijk verzameld werden als didactisch materiaal in het textielonderwijs in Gent, waarmee de werking van het museum was gelinkt.

De bibliotheek van Design Museum Gent is ondergebracht in de Kunstenbibliotheek en is voor wat betreft het thema textiel gelinkt aan de opbouw van de collectie (klemtoon op de ontwerpers en op textiel als artistieke expressie, eerder dan op het maakproces).

- EWIE is de landelijke dienstverlenende rol voor het erfgoed van techniek, wetenschap en industrie en heeft geen collectie.
- Het Industriemuseum is gehuisvest in een voormalige katoenspinnerij in Gent. Het textielverleden van Gent ligt aan de basis van het ontstaan van het Industriemuseum. De textielcollectie focust op de 19de-en 20ste-eeuwse textielgeschiedenis, van grondstof tot afgewerkt product. Drie belangrijke groepen voor Gent zijn: de katoenindustrie, de vlas/linnen industrie en de veredeling (bleken, bedrukken, verven...).

In het verzamelbeleid komt de hele industriële keten aan bod, zowel de ambachtelijke als de industriële productie en gebruikte technieken. In de collectie bevindt zich kledij (waaronder onder andere ondergoed, sport- en beroepskleding), vlak textiel, passementerie, machines uit de vlas- en katoenspinnerij en -weverij en stalen en grondstoffen.

Het museum heeft een uitgebreide bibliotheek met een technische en historische insteek en documentatie over bedrijven, opleidingen en fabrieken. Het Industriemuseum verwerft enkel objecten wanneer dit binnen de logistieke mogelijkheden valt en een aanvulling is op de bestaande collectie. Het museum tracht daarnaast tevens documentair materiaal te verzamelen en stemt het verzamelbeleid af op de mogelijkheid tot het borging van immateriële kennis rond de werking van de objecten.

Sinds 2018 is ETWIE de dienstverlenende cel van het museum.

Eind 2020 opende het museum zijn vernieuwde textielafdeling, 100% Textiel.

- Het Antwerpse MAS beheert textiel in alle deelcollecties. De MAS-collectie reikt van geschiedenis, kunst en cultuur van de havenstad Antwerpen, via internationale handel en scheepvaart tot kunst en cultuur in Europa, Afrika, Amerika, Azië en Oceanië. De MAS-verzameling bestaat uit drie collectieclusters: Antwerpen, Wereld en Maritiem. Textiel is terug te vinden in alle collectieclusters.

Collectiecluster Antwerpen: De voormalige Vleeshuiscollectie omvat huiselijk en religieus textiel, textiel verband houdende met gilden, ambachten en vrijmetselarij, militair textiel, ceremoniële en ambtskostuums, vlaggen en waaiers. De collectie culturele tradities omvat een deelverzameling vlaggen, kleding en sieraden, die aansluit op de verzamelingen 'religieuze cultuur' en 'identiteiten in Antwerpen'.

Collectiecluster Wereld: De collectie kunst en culturele tradities van Afrika omvat een zeer verscheiden textielverzameling uit diverse Afrikaanse regio's met een cultuurhistorische en informatieve waarde op landelijk niveau. Het gaat onder meer om kostuums, hoofdtoeien, schoeisel, persoonlijke accessoires in leder- en of kraalwerk, gebruikt in het dagelijkse leven of in een rituele context. De collectie kunst en culturele tradities van Azië omvat een zeer verscheiden deelverzameling textiel, waaronder uitzonderlijke Indonesische en Indiase textielobjecten die een verscheidenheid aan weef- en afbindtechnieken, en gebruiken weerspiegelen. Daarnaast omvat de Aziëcollectie ook verzamelingen kledij en juwelen uit Anatolië en uit landen die langs de zijderoute lagen, zoals Kazachstan, Oezbekistan en Turkmenistan.

De collectiecluster Maritiem omvat weinig afzonderlijke textielstukken, met als uitzondering vlaggen, uniformen en uniformonderdelen.

In de collectie bevinden zich tevens stalenboeken, naaimachines en werktuigen.

Documentatie is beperkt aanwezig. De bibliotheek bevat publicaties die relevant zijn voor de MAS-verzameling en wordt als handbibliotheek bijgehouden in MAS en in bibliotheek Etnografische Verzamelingen Antwerpen – Hessenhuis.

MAS voert onderzoek naar de problematische herkomst van de in koloniale context verworven vlaggen uit de Hans Christoffelcollectie.

- Modemuseum Antwerpen (MoMu) beheert een grote collectie kledij, vlak textiel, gereedschappen en grondstoffen. MoMu is gegroeid uit de collectie van het voormalige Provinciale Kostuum- en Textielmuseum Vrieselhof. In het Museum Vrieselhof lag de focus op

kleding, textiel en artefacten betreffende de textielnijverheid. Bij de oprichting van het ModeMuseum in 1998 werd de aanzet van de hedendaagse designercollectie gegeven. De collectie werd aangevuld door schenkingen van ontwerpers en verzamelaars en via een gericht aankoopbeleid. Een aantal ontwerpers gaf ontwerpen en silhouetten in langdurige bruikleen. Het museum focust voornamelijk op Belgische avant-garde mode, maar heeft ook een ruime collectie historische kledij en accessoires. De collectie geeft een representatief overzicht van de westerse damesmode van de 18de eeuw tot op vandaag.

De museumcollectie kan worden opgesplitst in vijf grote deelcollecties:

- (1) designerkleding en accessoires
- (2) historische kleding en accessoires
- (3) vlak textiel
- (4) gereedschappen en grondstoffen
- (5) archief

Het archief omhelst zowel historisch als hedendaags en het eigen archief. De museumarchieven worden ontsloten in Archiefbank Vlaanderen. Het museum heeft een uitgebreide bibliotheek met boeken, catalogi en tijdschriften (ca. 13000 boeken, 1000 tijdschrifttitels).

MoMu richt tevens een studiecollectie in. Dit houdt een collectie artefacten in die het culturele thema 'mode-kleding-textiel' representeren en die verzameld worden om geconsulteerd te worden als bronmateriaal.

MoMu zet sterk in op het digitaliseren en ontsluiten van de collectie.

- Modemuseum Hasselt (MMH) wil aan de hand van kledingstukken en accessoires de geschiedenis van de westerse mode vanaf 1750 tot vandaag vertellen. Daarnaast geeft MMH specifiek aandacht aan mode die verband houdt met de Stad Hasselt, de provincie Limburg en bij uitbreiding de Euregio Maas-Rijn. MMH werkt aan een hiatenlijst op basis waarvan lacunes in de collectie weggewerkt zullen worden. Een hiaat in de collectie is het historische overzicht wat betreft mannen- en kinderkledij. Hoofdmoot in de collectie zijn kledij en accessoires; bovenkleding, ondergoed, overkleding en gedragen en meegedragen accessoires. De westerse vrouwenmode vanaf 1750 kan vrijwel volledig geïllustreerd worden aan de hand van de eigen collectie. Vlak textiel en stalen worden niet actief verzameld, maar sijpelden doorheen de tijd sporadisch de collectie in. Een kleine hoeveelheid textielbewerkingsgereedschap (naaimachines, speldenkussens, plooimachines) wordt ook bewaard. Bij het actief verzamelen geeft MMH de voorkeur aan ontwerpersmode en historische kledij. Het wegwerken van lacunes in de huidige collectie is hierbij prioritair. Men wil een volledig overzicht van de mode van 1750 tot vandaag geven waarbij specifieke 'verhalen', kleine geschiedenissen, lokale informatie... ook een plaats krijgen. Een handbibliotheek wordt vooral intern gebruikt en wordt aangevuld naar aanleiding van onderzoek, tentoonstellingen of museologische inzichten.
- Mudel – Museum van Deinze en de Leiestreek beheert een kunst- en een erfgoedcollectie. In de collectie erfgoed bevinden zich voorwerpen die verband houden met de industrieën die belangrijk zijn geweest voor de stad Deinze en de regio, met name zijde en de bretellennijverheid.

- MUST in Ronse beheert een 40-tal werkende weefgetouwen, staalboeken en grondstoffen. De focus van het museum heeft altijd op de weverij gelegen, naast het lokale verhaal. Alle getouwen worden werkend gehouden en zo vormt MUST een levend museum. Stadsarchief Ronse beheert archiefmateriaal i.v.m. het textielverleden van Ronse, een bibliotheek en een collectie stalenboeken.

- Het Openluchtmuseum Bokrijk heeft verschillende deelcollecties, waaronder een deelcollectie kleding en textiel. In de deelcollectie bevindt zich (plattelands)kleding, huishoudelijk textiel en objecten om textiel te vervaardigen (weefgetouwen, naaimachines, spinnenwielen...). Wat kledij betreft gaat het meestal om onderdelen van plattelandskledij, waarbij vooral de karakteristieke hoofddekfels goed vertegenwoordigd zijn. De collectie huishoudelijk textiel bevat o.a. tafellakens, strozakken, gordijntjes... De collectie historische plattelandskledij is een unieke collectie die een volledig beeld geeft van een ensemble van eind 19de eeuw. Bokrijk hanteert een verzamelstop, uitgezonderd objecten die nog ontbreken in de collectie, in zeer goede staat zijn en waar een persoonlijk verhaal aan verbonden is. Het museum heeft een kleine bibliotheek met ca. 116 publicaties die gelinkt kunnen worden aan textiel. Naar aanleiding van de tentoonstelling BKRK Textiel werd de textielcollectie onder de loep genomen en onderzocht.¹

- PARCUM heeft enerzijds een dienstverlenende rol met betrekking tot het religieuze leven in Vlaanderen, van de middeleeuwen tot nu. Het museum PARCUM beheert een deelcollectie religieus textiel. Het collectieprofiel van het museum focust zich op materiële en immateriële getuigenissen van bovenlokale betekenis en kunsthistorische waarde met een representatief karakter en een hoge presentatie- of educatieve waarde. De focus ligt ook op bijzonder of zeldzaam religieus erfgoed. Hierin bevinden zich liturgische gewaden, collecties van ateliers die religieus textiel produceerden, habijten, priesterkledij, religieus handwerk, beeldkledij, tapijten, processiekledij, vlaggen, vaandels, passement en kerklinnen en -textiel. Deze deelcollecties vormen veelal een representatief staal voor het religieuze leven in Vlaanderen. Wat betreft archiefmateriaal, bijvoorbeeld van ateliers, wordt samengewerkt en afgestemd met KADOC – Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving. Er is een beperkte handbibliotheek rond religieus textiel en kantwerk aanwezig. Ook documentatie is beperkt.

- Stadsmuseum Lokeren verzamelt objecten die verband houden met Lokeren en omgeving. Het stadsmuseum heeft een unieke collectie i.v.m. de haarsnijderij-industrie, die bepalend was voor de stad in de 20ste eeuw, naast de collectie i.v.m. de lokale textielnijverheid. Deze collectie is quasi compleet na een actieve verwervingsperiode waarbij tevens het hele productieproces in kaart gebracht werd. Het museum verzamelt ook machines, gereedschap en halfproducten hieraan gerelateerd. Deze collectie is uniek in Vlaanderen.

¹ http://cms1.condros.eu/Uploads/bokrijk/files/Online%20rapport%20Geheugen%20Collectief%20-%20Vakmanschap%20-%20Kleding%20op%20het%20Kempens%20platteland_%201_%20Inleiding.pdf
(geraadpleegd op 4/12/2020)

Stadsmuseum Lokeren startte in 2020 met een onderzoek naar de textielsector in Lokeren, op basis waarvan het plan voor actieve aanwerving zal worden opgesteld. In het onderzoek en later ook in het aanwervingsplan wordt naast de Lokerse textielindustrie ook de Lokerse / Wase vlasverwerking mee opgenomen. Het Stadsmuseum Lokeren bezit ook een collectie kleding en modeaccessoires: dagelijkse kleding, feestaccessoires, werkkleding en uniformen. Deze is momenteel nog onvolledig en heeft vooral een lokaal karakter. De collectie hoeden sluit aan bij de collectie haarsnijderij.

De bibliotheek en archiefmateriaal m.b.t. de haarsnijderij bevinden zich in het stadsarchief van Lokeren.

- SteM, Stedelijk Museum Sint-Niklaas, focust in de deelcollectie Mens en Machine op de textiel- en breinijverheid in Sint-Niklaas. Het regionale en lokale aspect is hier van groot belang. De collectie bevat een klein aandeel kledij en accessoires, enkele stalen vlak textiel, een beperkt aantal gebreide stalen en stalen van kledingstukken. Het grootste deel van de collectie bestaat uit (werkende) breimachines. In het museum bevindt zich een uitgebreid breiatelier met vlakbreimachines (automatisch en handbrei), kousen-, rond- en huishoudbreimachines. Verder zijn er nog een klein aantal textielbewerkingsgereedschappen en -uitrusting aanwezig zoals naaimachines, vlashekel, spinnenwiel, etc. Documentatie (vnl. catalogi en handleidingen) is beperkt aanwezig en nog slechts gedeeltelijk geregistreerd. Ook de bibliotheek is beperkt en richt zich op vaktijdschriften en boeken over weven en breien.
- Texture is het voormalige Nationaal Vlas-, Kant- en Linnenmuseum in Kortrijk. Het museum heeft de vlas- en linnennijverheid in Zuid-West-Vlaanderen als leidraad, maar heeft daarnaast tevens aandacht voor het ondernemen en het vakmanschap in de regio. Wat betreft vlas toont Texture het hele proces van grondstof tot afgewerkt product en heeft het museum een referentiecollectie in Vlaanderen. In de collectie bevindt zich een grote hoeveelheid kledij, vlak textiel m.b.t. textieltechnieken en textielvormgeving en machines voor de productie van vlas en ander textiel. Texture heeft tevens een grote collectie stalen en stalenboeken, deel uitmakend van hun documentaire collectie. In 2020-2021 wordt deze collectie geregistreerd i.k.v. de subsidie *Inhaalbeweging digitale collectieregistratie*.

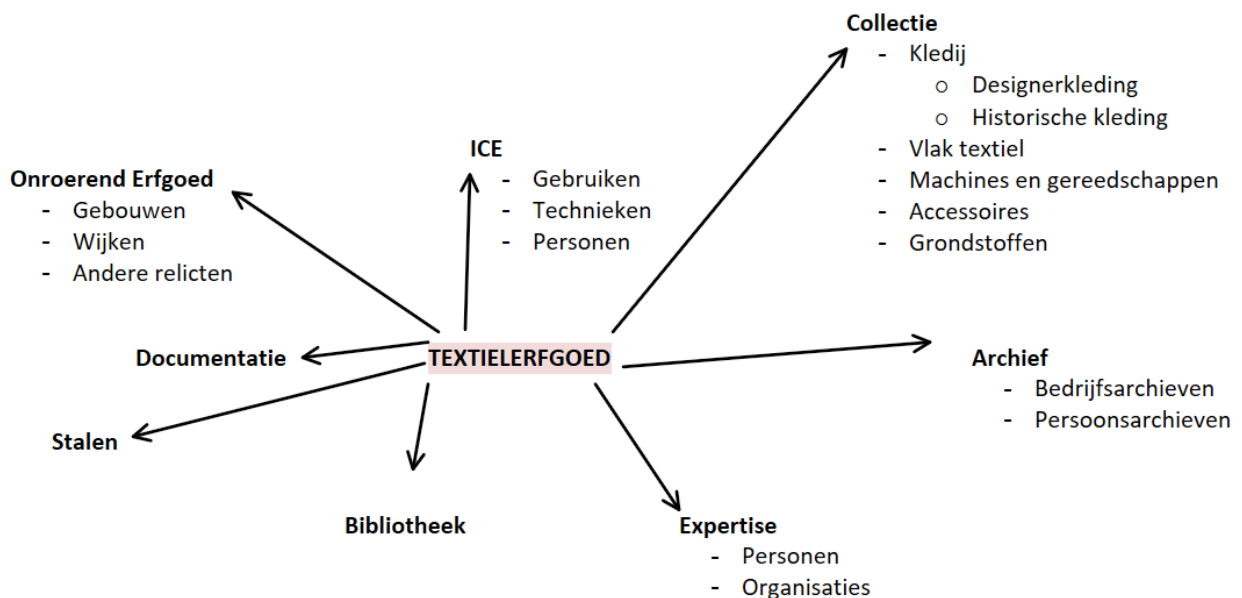
Textielerfgoed in Vlaanderen

De collecties kwamen veelal organisch tot stand. Doorheen de jaren werd een collectieprofiel bepaald, bij- of scherpgesteld.

Collectieoverleg tussen de verschillende musea is meestal al aanwezig, maar vaak ad hoc of op informele manier. Tussen musea met verwante collecties vond er reeds afstemming plaats. Zo is er collectieoverleg tussen de modemusea van Antwerpen en Hasselt waardoor overlap in de collecties vermeden wordt. Industriemuseum en SteM kwamen overeen dat machines en erfgoed m.b.t. de brei-industrie verzamelt en tentoongesteld worden in Sint-Niklaas. Binnen Antwerpen zijn er afspraken tussen MAS en MoMu over het verzamelen van kledij. Het afstemmen en overleg rond collectie- en verzamelbeleid kan echter nog verder op punt gesteld worden. Hier wil de veldtekening

dan ook aan bijdragen door het overleg te formaliseren en kennis over de collecties beter te delen met het veld.

De meeste musea verwerven actief wanneer het gaat om het opvullen van de hiaten in de collectie. Modemuseum Hasselt werkt met een 'hiatenlijst' waarbij de hiaten in de collectie in kaart gebracht worden. Het gaat hier bijvoorbeeld om het vervolledigen van ensembles. Op basis van het collectieprofiel verzamelen musea eerder passief. Het gaat dan om het verwerven van stuken of objecten die ter aankoop of schenking aan het museum aangeboden worden. Het is daarbij van belang dat het object zich in goede staat bevindt. Het object moet een aanvulling zijn op de collectie of wordt verworven ter vervanging van hetzelfde stuk dat zich in de collectie in slechte staat bevindt. Afstoten gebeurt tevens op basis van het collectieprofiel. Zoals hierboven vermeld kwamen de meeste collecties organisch tot stand en werd het collectieprofiel later verscherpt of aangepast. Veel objecten of deelcollecties 'passen' niet meer binnen dit collectieprofiel. Afstoting, ontzamen of herbesteden kan dan aan de orde zijn (zie ook verder, Noden).

Het erfgoed m.b.t. textiel dat bewaard wordt in Vlaanderen kan vele vormen aannemen. Hierboven presenteren we een schematisch overzicht. Alle partners in het netwerk verzamelen nagenoeg al deze verschillende vormen van textiel erfgoed. Verschillen in het verzamelbeleid bevinden zich voornamelijk op het inhoudelijke vlak.²

Nodenanalyse

Uit de schriftelijke bevraging en de kennismakingsgesprekken kwamen verschillende aandachtspunten naar voren:

- Hoe bakenen we 'textiel erfgoed' af? Wat met aanverwante collecties (schoenen, accessoires, tapijt ...)?

² Bovenstaande schets wordt in de volgende delen van deze veldtekening nog verfijnd en uitgebreid.

- Immaterieel cultureel erfgoed (ICE) blijkt niet evident te zijn voor veel organisaties. Hoe kan een werking rond immaterieel erfgoed geïntegreerd worden in een museum? Hoe kan de term immaterieel erfgoed ingevuld worden binnen de context van textiel erfgoed?
- Waardering op deelcollectie- of objectniveau kan helpen om binnen een organisatie of over de muren van de musea heen te bepalen welke objecten of deelcollecties waardevol zijn. Door binnen de eigen collectie of crosscollectie een bepaald object te waarderen kunnen collectieprofielen beter afgestemd worden en kunnen hiaten in het Vlaamse erfgoedveld opgevangen worden.
- Herbestemming van (delen van) de collectie is één van de grootste problematieken. De veldtekening moet de basis leggen om in kaart te brengen wie wat verzamelt. Daarnaast dienen afspraken vastgelegd te worden over het herbestemmen van textiel erfgoed tussen musea, verzamelaars en andere organisaties. Een herbestemmingsflow kan hierbij helpen.³
- Een 'Onderzoeksbalans' rond textiel erfgoed kan een handig instrument zijn om te weten wat de stand van zaken is m.b.t. het onderzoek rond de verschillende aspecten van ons textiel erfgoed.⁴ Hierin kan ook vervat worden wie bezig is met onderzoek of bepaald specifieke kennis bezit.
- Aandacht moet ook gaan naar bedrijfserfgoed. Niet al het erfgoed wordt bewaard bij musea en erfgoedinstellingen. Het in kaart brengen van de nog actieve bedrijven of nagaan waar archieven en collecties van verdwenen bedrijven zich bevinden, maakt ook deel uit van deze veldtekening. Hier kan de link gelegd worden met een ander themanetwerk bij ETWIE, namelijk Bedrijfserfgoed.
- Naast collecties en archieven mogen we documentaire en educatieve collecties niet uit het oog verliezen. De grens tussen archief / documentatie / collectie is niet altijd even scherp te trekken.
- Stalen en stalenboeken zijn in veel organisaties onderbelicht gebleven. Nagenoeg overal worden stalen en/of stalenboeken bewaard, maar de omgang, registratie en beschrijving hiermee roept nog veel vragen op.
- Textielbibliotheken, of bibliotheekcollecties met een significante collectie boeken en tijdschriften over textiel in kaart brengen en onderling afstemmen m.b.t. het verzamelbeleid. Het in kaart brengen maakt het voor onderzoekers ook makkelijker om literatuur en bronnen te vinden. Daarnaast moet er ook nagedacht worden over een beleid rond textielbibliotheken. Welke visie kan hieromtrent ontwikkeld worden?
- Het ontsluiten van de collecties is van belang om de visibiliteit te vergroten. Niet alleen zodat geïnteresseerden het textiel erfgoed bewaard in onze musea en instellingen kunnen vinden, maar zodat ook beleidsmakers van het behoud en beheer van het erfgoed als prioriteit beschouwen en meehelpen het Vlaamse textiel erfgoed internationaal op de kaart te zetten. Een grotere visibiliteit maakt ook (her)gebruik en kennisdeling makkelijker.
- Indien mogelijk moet ook de link met het onroerend erfgoed gelegd worden. Wat resteert er nog van de oude fabrieken en bedrijven? Wat zijn de sporen van het textiel erfgoed in onze steden en landschappen? Kan hier nog een link gelegd worden met archieven, documentatie of een

³ In 2020 werd onder de vleugels van FARO een collegagroep Herbestemming opgestart, waar ETWIE aan deelneemt. De problematiek rond herbestemmen, afstoten of ontzamen wordt hier besproken, evenals de nood aan richtlijnen, een herbestemmingsdatabank, het beschrijven van best practices, etc.

⁴ Een Onderzoeksbalans is een onderzoeksinstrument dat een overzicht geeft van het erfgoedonderzoek en het historisch onderzoek in een aantal thema's, met als doel een zicht te krijgen op het groeiende corpus aan boeken en artikelen, te onderzoeken welke uitdagingen blijven bestaan, onderzoekshiaten bloot te leggen en toekomstig beleid te inspireren.

gemeenschap? Hierbij moet een samenwerking met het Agentschap Onroerend Erfgoed bekeken worden.

De noden kunnen ondergebracht worden in een aantal clusters. Uit elke cluster komen een aantal acties naar voren die in werkgroepen worden uitgewerkt vanaf 2021.

- Wie heeft iets
 - Musea
 - Archieven
 - Heemkundige kringen
 - Bibliotheken
 - Verzamelaars
 - Andere organisaties
- Wie weet iets + wie weet wat
 - Musea
 - Experts
 - Opleidingen
 - Archieven
- Wie kan iets
 - Experts
 - Restauratoren
 - Vakmensen / ambacht
 - Opleidingen
- Bibliografie
 - Boeken
 - Artikels
 - Tijdschriftenreeksen
 - Documentatie

- De grootste noden kunnen worden opgevangen door het maken van een uitgebreide en in de diepte uitgewerkte **veldtekening**. Deze veldtekening moet het netwerk van experts en organisaties die bezig zijn met textiel erfgoed in kaart brengen. Musea en andere collectiebeherende instellingen kunnen op basis van de veldtekening de collectieprofielen en het verzamelbeleid beter op elkaar afstemmen. Hiaten in collecties kunnen opgevangen worden en de herbestemming van objecten moet makkelijker en eenduidiger kunnen verlopen. Ten slotte kunnen uit de veldtekening aanbevelingen komen om het beleid rond het textiel erfgoed in Vlaanderen na 2023 te versterken. De veldtekening moet duidelijk maken wie in Vlaanderen bezig is met textiel erfgoed, wat textiel erfgoed in Vlaanderen inhoudt en waar men terecht kan voor expertise (wie weet iets, wie kan iets, wie heeft iets?).

De veldtekening zal worden gemaakt door ETWIE, in samenwerking met de partners uit het netwerk die ETWIE hierin ondersteunen in een halfjaarlijkse stuurgroep. Het veld wordt jaarlijks uitgebreid met één of meerdere groepen actoren. Zijn worden bevestigd op basis van hun collectie, hun expertise en

hun netwerk.

- 2020: veld definiëren, plan van aanpak beschrijven, opmaken van document met overzicht van de collectieprofielen en collecties textiel erfgoed (zie Excel)
- 2021: veldtekening verfijnen met (o.a.) de andere erkende musea, archiefinstellingen, bibliotheken en andere professionele collectiebeherende instellingen (zie bijlage Lijst van Erkende Musea en Erkende Culturele Archiefinstellingen) en onderwijsinstellingen m.b.t. textiel
 - Opstellen van een lijst met te contacteren organisaties en instellingen
 - Opstellen van een vragenlijst m.b.t. textiel erfgoed in eigen beheer
- 2022: veldtekening verfijnen met verzamelaars, heemkundige kringen en andere private actoren (o.a. bedrijven)

- Alle musea hebben hun collectie in meer of mindere mate beschreven en/of geregistreerd. Dit gebeurt in de meeste gevallen in een registratiesysteem zoals Adlib. Veel organisaties geven aan dat er zich veel ruis en vervuiling bevindt in de gebruikte termen. De afstemming in de **terminologie** m.b.t. object – techniek – materiaal zorgt voor vragen. Bestaande thesauri (zoals AAT) zijn vaak te beperkend wat betreft textiel termen. Problemen stellen zich bijvoorbeeld bij

termen die zowel gebruikt worden als materiaal, techniek of object, zoals damast en kant. Hier kan het maken van duidelijke richtlijnen en afspraken soelaas brengen.

Het afstemmen van thesauri en termenlijsten tussen de verschillende musea is een eerste stap in het éénmaken van de gebruikte object-, techniek- en materiaalnamen.

Een andere uitdaging is het noteren van namen van bedrijven, personen en merken. Vaak hanteerde een bedrijf verschillende schrijfwijzen en had die diverse merken of dochterondernemingen. Welke naam of schrijfwijze wordt primair gebruikt?

- ➔ In 2021 wordt er gestart met het project TAG (TextielAGgregator), een project dat werd ingediend in kader van de subsidielijns Inhaalbeweging Digitale Collectieregistratie. Het is een driefasig project dat als doel heeft om de kwaliteit en de ontsluiting van het digitaal textiel erfgoed in Vlaanderen te gaan verenigen en verbeteren via de creatie van een gedeelde termenlijst en persoons- en instellingsnamen. De collecties van het Netwerk Textiel erfgoed Vlaanderen vormen de basis van het project.
- ➔ In 2020 werd ter voorbereiding van het project gestart met het oprichten van een werkgroep Thesaurus. Binnen deze werkgroep worden de noden besproken en acties voorbereid.

- Een volgende nood bevindt zich in een cluster rond **kennis en onderzoek**. Welke kennis bevindt er zich in Vlaanderen, maar vooral: welke expertise ontbreekt er? In netwerkverband kan expertise uitgewisseld of ontwikkeld worden. Hoe kan deze kennis binnen het netwerk ontwikkeld of gedeeld worden, maar ook naar een breder publiek toe. In samenwerking met onderwijs- en onderzoeksinstituten in Vlaanderen of daarbuiten kan nieuw onderzoek gestimuleerd en gefaciliteerd worden. Een werkgroep moet helpen in kaart te brengen wat er in een Onderzoeksbalans Textiel erfgoed vervat dient te worden. Wat is belangrijk geweest voor Vlaanderen o.v.v. textiel? Vinden we dit terug in onze collecties? Belangrijk om tevens in kaart te brengen zijn de bronnen zelf. Waar bevinden zich textielbibliotheken en archieven? Ook bronnen die moeilijker vindbaar of bedreigd zijn, moeten in kaart gebracht worden, zoals bedrijfsarchieven, bedrijfscollecties met stalen, etc.

➔ 2021: start van een Onderzoeksbalans Textiel erfgoed – een lijst van onderwerpen die hierbinnen behandeld kunnen worden, wordt opgesteld. Onderzoekers en onderzoeksinstituten in kaart brengen:

- Onderwijs: secundair onderwijs, hoger onderwijs (Wild van Textiel), volwassenen- en avondonderwijs, COBOT
- Gespecialiseerde centra: KIK, TRC (NI)
- Onderzoekers / experts / pioniers
- Restauratoren

- **Waardering** is in Vlaanderen reeds enige tijd aan aandacht aan het winnen. Het waarderen van een objecttype of deelcollectie binnen één collectie of crosscollectie kan op een gestructureerde en beargumenteerde wijze kennis geven. Verschillende partners gaven aan interesse te hebben om één of meerdere deelcollecties te waarderen binnen de eigen collectie of op Vlaams niveau. Verschillende deelcollecties, zoals stalenboeken of textielbibliotheken, lenen zich ook om cross-

collectie te waarderen. De methodiek, aanleiding en vraagstelling zullen afhankelijk zijn van het type en de collectie.

- ➔ 2021: opstart waardering collectie Modemuseum Hasselt
- ➔ 2021: opstart waardering naaimachines – beargumenteerd verwerven en waardering aan de deur van schenkingen en aanbiedingen

- Textielerfgoed bevat veel elementen die kunnen vervat worden onder de noemer ‘immaterieel cultureel erfgoed’.⁵ Dit omvat de kennis die verbonden is aan ambachten en vakmanschap, maar ook gebruiken en rituelen. Het borgen van ICE omvat de identificatie van het erfgoed, onderzoek, communicatie of sensibiliseren, de overdracht naar volgende generaties en het herlanceren.

Hier rijzen echter vele vragen en onduidelijkheden op over wat er wel dan niet onder het immaterieel textielerfgoed begrepen kan worden en hoe dit in de werking van een museum geïntegreerd kan worden. Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen immaterieel erfgoed en met wat omschreven kan worden als ‘kennisborging’. Hierbij wordt de kennis of expertise van één of meerdere personen geborgd, maar kan men niet spreken van immaterieel erfgoed. In tweede instantie is het louter documenteren of capteren van een techniek tevens niet voldoende om te spreken van het borgen van immaterieel erfgoed.

“Immaterieel erfgoed omvat niet tastbare culturele uitingen. Het zijn gewoontes, gebruiken, kennis en praktijken die een gemeenschap of groep overgeërfd heeft gekregen en die de gemeenschap of groep voldoende belangrijk acht om door te geven aan toekomstige generaties”

Mogelijkheden die onderzocht kunnen worden zijn:

- Textieltechnieken
- Kledinggewoontes
- Streekdracht
- Getuigenissen uit bedrijven
- Vrijwilligers die een betrokken gemeenschap vormen rond een museum of bestaande gemeenschappen met een specifieke werking rond een aspect van het textielerfgoed
 - ➔ 2021: Verkennen welke acties onder ICE kunnen vervat worden binnen een museale werking. Modemuseum Hasselt organiseert in januari een brainstorm over het onderwerp.
 - ➔ De mogelijkheden rond het opstarten van nieuwe Meester-leerlingtrajecten binnen het Industriemuseum en SteM worden onderzocht.⁶

Publiekswerking

Gekoppeld aan bovenstaande noden en de acties die hierop inspelen, vervult het Netwerk Textielerfgoed Vlaanderen ook een publieke rol. De kennis en expertise die zich in het netwerk bevindt, kan ontsloten worden met een breder publiek door de organisatie van activiteiten,

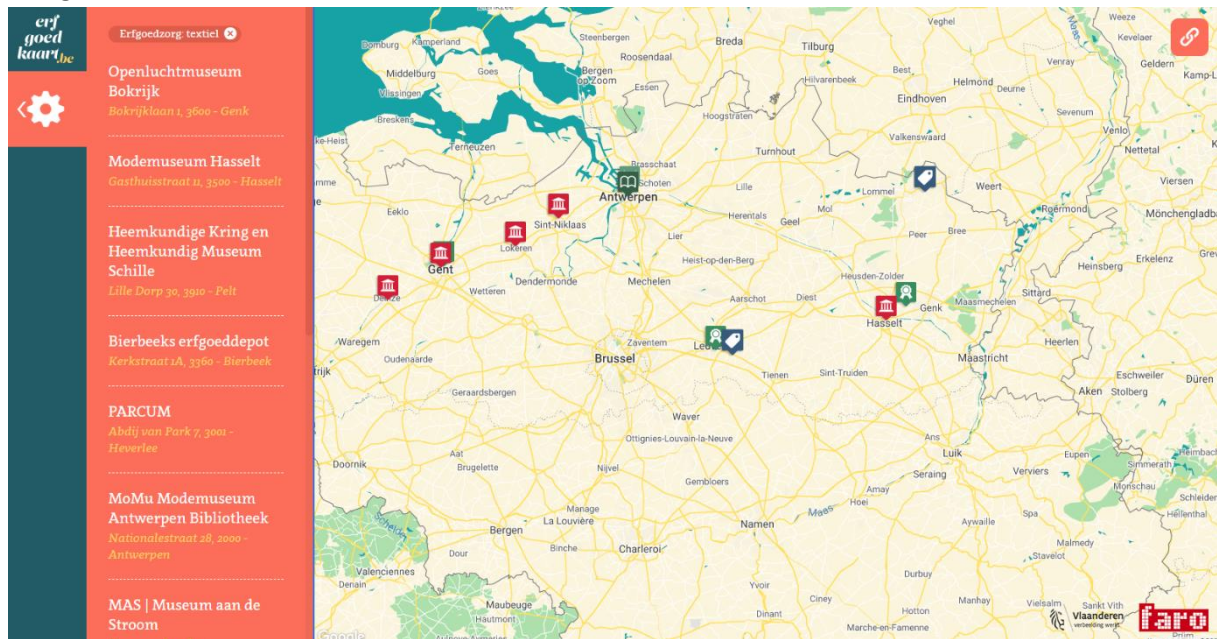
⁵ Wat is immaterieel erfgoed? Zie: <https://immaterieelerfgoed.be/nl/wat-is-immaterieel-erfgoed> (geraadpleegd op 15/12/2020)

⁶ <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/subsidies/beurzen-voor-het-doorgeven-van-vakmanschap-eeen-meester-leerling-traject> (geraadpleegd op 17/12/2020)

studiedagen en/of workshops. Gezien de coronacrisis en bijhorende maatregelen kunnen nog geen publieke activiteiten gepland worden. Van zodra de situatie het toelaat, worden de mogelijkheden voor fysieke activiteiten onderzocht.

De visibiliteit van ons textiel(erfgoed) kan worden vergroot door het ontsluiten van de collecties op platformen als Erfgoedinzicht, Erfgoedplus en/of Europeana (zie ook project MoMu).

Alle partners in het netwerk, met een collectie textiel(erfgoed), werden aangeduid op de Erfgoedkaart met de tag 'Textiel(erfgoed)'. Zo kunnen geïnteresseerden alle organisaties in één oogopslag terugvinden.

Over het netwerk wordt gecommuniceerd via de kanalen van ETWIE en de partnerorganisaties. ETWIE lanceert begin 2021 een nieuwe website, waar een aparte pagina gewijd wordt aan het themanetwerk textiel(erfgoed). Hierop zijn verslagen terug te vinden en worden op regelmatige basis collecties, experten, objecten, activiteiten, e.d. in de spotlight geplaatst.

Via de themapagina op de vernieuwde ETWIE-website worden de tussentijdse rapporten, nieuws en acties i.v.m. textiel(erfgoed) gedeeld.

Contactgegevens Netwerk textiel erfgoed Vlaanderen

Design Museum Gent www.designmuseumgent.be	Annelies De Mey Hoofd Collectie	Jan Breydelstraat 5 9000 Gent 0470/ 20 88 69 Annelies.DeMey@stad.gent
ETWIE www.etwie.be	Sanne Van Bellingen Kennisedewerker	Minnemeers 10, 9000 Gent 09/323 65 32 sanne@etwie.be
Industriemuseum www.industriemuseum.be	Hilde Langeroot Conservator	Minnemeers 10, 9000 Gent 09/323 65 39 Hilde.Langeroot@stad.gent
MAS www.mas.be	Roselyne Francken Curator Wereldculturen, conservator Azië	Hanzestedenplaats 1, 2000 Antwerpen 03/338 44 41 Roselyne.Francken@antwerpen.be
Modemuseum Antwerpen www.momu.be	Dieter Suls	Kaasstraat 7, 2000 Antwerpen (tijdelijk kantooradres) 0486/20 94 98 Dieter.suls@momu.be
Modemuseum Hasselt www.modemuseumhasselt.be	Karolien De Clippel Directeur	Gasthuisstraat 11, 3500 Hasselt 011/23 98 81 Karolien.DeClippel@hasselt.be
Museum van Deinze en de Leiestreek www.mudel.be	An Meirhaeghe Wetenschappelijk medewerker	L. Matthyslaan 3-5, 9800 Deinze 09/381 96 70 An.Meirhaeghe@Deinze.be
MUST Ronse www.ontdekronse.be/nl/must-textielmuseum	Annelies Lenoir Diensthoofd Toerisme	Hoge Mote, De Biesestraat 2, 9600 Ronse 055/232 818 Annelies.lenoir@ronse.be
Openluchtmuseum Bokrijk www.bokrijk.be	Lore Parade Collectiebeheerder	Bokrijklaan 1, 3600 Genk 011/26 53 23 Lore.Parade@limburg.be
PARCUM www.parcum.be	Stefanie van der Zweth Adviseur religieus erfgoed	Abdij van park 7, 3001 Leuven 016/40 60 73 stefanie.vanderzweth@parcum.be
Stadsmuseum Lokeren www.stadsmuseum.lokeren.be	Leen Heyvaert Conservator	Markt 15a, 9160 Lokeren 09/345 44 58 Leen.Heyvaert@lokeren.be
SteM Sint-Niklaas www.musea.sint-niklaas.be	Gerald Delvaux collectiebeheerder	Zwijgershoek 14, 9100 Sint-Niklaas 03/778 34 54 gerald.delvaux@sint-niklaas.be
Texture www.texturekortrijk.be	Sylvie De Coster Conservator	Noordstraat 28, 8500 Kortrijk 056/27 77 84 sylvie.decoester@kortrijk.be

BIJLAGE: Lijst van erkende musea volgens het Cultureel Erfgoeddecreet⁷

- Bakkerijmuseum Walter Plaetinck Zuidgasthoeve
- Broelmuseum
- De Wereld van Kina
- *Design Museum Gent*
- Erfgoedsite Tienen
- Felixart Museum
- FotoMuseum Provincie Antwerpen
- Gasthuismuseum Geel
- 't Grom
- Huis van Alijn
- MOT
- Stadsmus
- Hopmuseum Poperinge
- In Flanders Fields Museum
- Jacob Smitsmuseum
- Karrenmuseum
- Kasteel van Gaasbeek
- KMSK Antwerpen
- MuZEE
- Museum M
- Memorial Museum Passchendaele 1917
- Middelheimmuseum
- *Modemuseum Hasselt*
- *MoMu*
- Muse Maaseik
- *MAS*
- Museum De Kolonie
- Museum Dhondt-Dhaenens
- Museum Dr. Guislain
- *PARCUM*
- Museum Plantin-Moretus
- Snijders en Rockoxhuis
- *Mudel*
- Museum van Oudenaarde en de Vlaamse Ardennen
- De Mindere
- MuHKA
- *Industriemuseum*
- MSK Gent
- Jenevermuseum
- Wielermuseum
- NAVIGO
- *Openluchtmuseum Bokrijk*

⁷ De musea die reeds in het netwerk vervat zitten, zijn schuin geplaatst.

- Plantentuin Universiteit Gent
- Provinciaal Archeologisch Museum
- Provinciaal Gallo-Romeins Museum
- Roger Raveelmuseum
- Samenwerkingsverband Kunstmusea Antwerpen
- Yper Museum en Merghelynck Museum
- Speelgoedmuseum Mechelen
- Sportimonium
- *Stadsmuseum Lokeren*
- STAM
- SMAK
- Stedelijke Izegemse Musea
- Stedelijke Musea Dendermonde
- Stadsmuseum Lier
- Museum Hof van Busleyden
- *SteM*
- Stedelijk Museum Hoogstraten
- Talbot House
- Ten Duinen 1138
- TRAM 41
- *Texture*
- DIVA
- Red Star Line Museum
- Musea Brugge

BIJLAGE: Lijst van erkende culturele archiefinstellingen

- Amsab
- Letterenhuis
- ADVN
- AMVB
- Annuntiaten Heverlee
- KADOC
- Liberaal Archief
- Provinciaal Archief West-Vlaanderen
- Universiteitsarchief Gent
- Archief OCMW Gent
- CAVA
- Architectuurarchief Provincie Antwerpen
- Stadsarchief
 - Ieper
 - Mechelen
 - Waregem
 - Leuven
 - Tongeren

- Brugge
- Poperinge